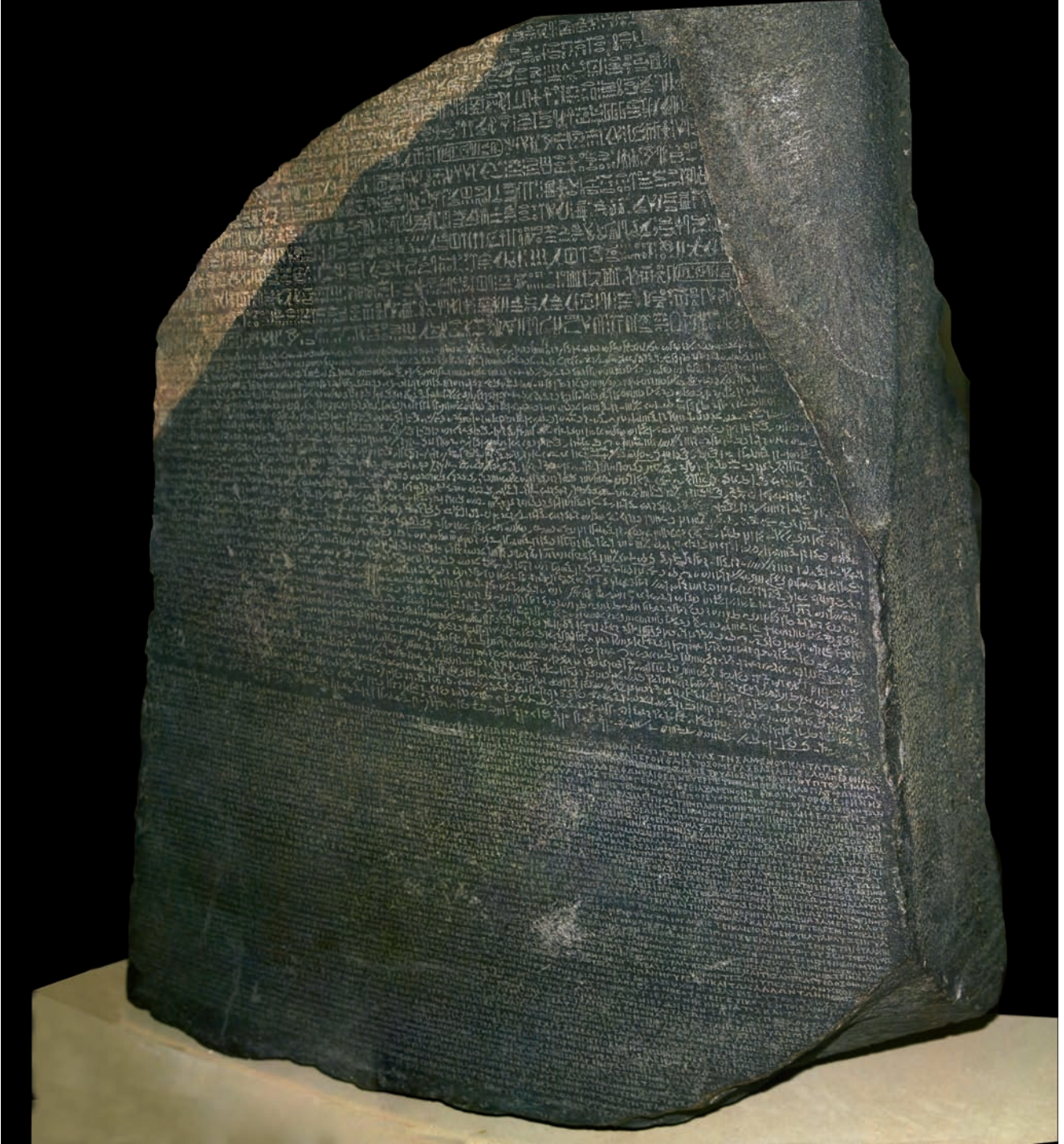

ROSETTA TAŞI

Eski Mısırlıların kurduğu devlet, gelmiş geçmiş en uzun ömürlü devletlerden biridir: 3000 yıldan çok ayakta kalır. Bu uzun süre boyunca Mısır'da piramitlerden mumyalara, hiyerogliflerden savaş arabalarına kadar çok etkileyici yapıtlar ortaya konur. Kuşkusuz bunlar arasında en etkileyici olanları dev piramitlerdir; ama Mısır kültürüne açılan kapının anahtarı da gizemli yazıları hiyerogliflerdir.

Mısır, Afrika'nın kuzeydoğusunda, çölün ortasında büyük bir vaha gibidir. İnsanların binlerce yıl önce, yerleşmek için yeğlediği bölgelerin başında gelir. MÖ 5000'li yıllardan beri tarımsal etkinliğin yapıldığı verimli Mısır toprakları, kuşkusuz bu özelliğini Nil ırmağına borçludur. Nil her yıl düzenli olarak belli bir dönemde taşar. Bu taşkınlara bağımlı bir tarımsal nüfus, o dönemlerden beri hep olmuştur ve giderek de artmıştır. Yaklaşık 5000 yıl önce (MÖ 3000'li yılların başında) Mısır tek bir yöneticinin hükümdarlığı altında, birleşik bir devlet halini aldı. Eski Mısırlıların kurduğu bu devlet 3000 yıldan uzun bir süre ayakta kaldı. Döneminin en güçlü ve varlıklı ülkesi Mısır'da eşi benzeri görülmemiş bir kültür doğdu. Bu kültürün önemli öğelerinden biri de kuşkusuz yazıydı. Eski Mısırlılar bir yazma sistemi bulan ender toplumlardandı. Onların 'Tanrı'nın sözleri' olarak adlandırdığı yazı sistemine Eski Yunanlar 'kutsal yazılar' anlamına gelen hiyeroglif (hieros: kutsal, gli-fikos: yazı) diyordu. Hiyeroglif, sembollerin kullanıldığı bir yazı sistemi. Eski Giritliler, Anadolu'da yaşamış Luviler ve Mayalar da kendi hiyeroglif sistemlerini geliştirmişlerdi. Bu sistemlerin hepsinin farklı yönleri vardı ve Mısır hiyeroglifleriyle bir ilişkisi yoktu.

Mısır Hiyeroglif Yazısı

Eski Mısırlıların geliştirdiği hiyeroglif yazısının kökeni bilinmiyor. MÖ 2900'lü yıllarda doğduğu tahmin ediliyor. Bu dönemde Mısır'ın Mezopotamya ile yakın ilişkileri var. Mısırlıların yazı düşüncesini Sümerlerden aldığı sanılıyor. Ne var ki iki yazı sistemi birbirinden çok farklı: Birbirlerinden bağımsız bir gelişme izledikleri çok açık.

Mısır hiyeroglif yazısı, harflerden oluşan bir alfabeyle dayanmıyordu.

Esk Mısırlılar yazılarında işaretlerin yanı sıra resimleri de kullanıyorlardı. Bu

En yeni Mısır hiyeroglif yazısı örneği 4. yüzyıldan kalmadır. Çok karmaşık yapısı olan hiyeroglif yazısında 700 dolayında simge kullanılırdı. Herkesin bilemediği bu yazıyı, ancak özel olarak eğitilen yazıcılar yazabiliirdi.

yazının fonetik öğeleri de vardı. İşaretler genellikle nesnelere karşılık gelirken bazıları da belli seslere ya da ses gruplarına karşılık geliyordu. Yani bazı resim ya da işaretler tek bir harfe karşılık gelirken bazıları iki ya da üç harfe birden karşılık gelirdi. Ayrıca başlı başına bir sözcüğü anlatan işaretler de vardı. Hiyeroglif yazısında yedi yüz dolayında işaret kullanılırdı. Binlerce yıl boyunca bunların sayısı çok az değişti. Çok karmaşık bir yazıydı bu. O nedenle okumayı ve yazmayı herkes bilmezdi. Hiyeroglifleri, yazıcı denen ve özel olarak eğitilen kişiler yazardı. Kuşkusuz o dönemde böylesi bir beceri, yazıcılara toplumda hem güç hem de saygınlık kazandırıyordu.

Hiyeroglif yazısı hem soldan sağa hem de sağdan sola yazılırdı. Yazıdaki insan ya da hayvan yüzleri sola dönükse, soldan sağa, eğer yüzler sağa dönükse de sağdan sola okunurdu. Yazı için genellikle mürekkep ve fırçayla papirus denen, sazdan yapılmış özel kağıtlar kullanılırdı.

Zamanla hiyeroglif yazısı evrim geçirdi. Daha doğrusu hiyeroglifin yanı sıra başka bir yazı ortaya çıktı: Hiyeratik. Mısırlılar günlük yaşamlarında daha kolay ve hızlı yazılan hiyeratiği kullanmaya başladı. İlk ve Orta Krallık dönemle-

Makedonyalı Ptolemi, Büyük İskender ölünce onun naşını bal dolu bir lahtın içinde İskenderiye'ye götürdü. Mısırlılar Ptolemi'yi, büyük bir kurtarıcı olarak gördükleri İskender'in ailesinden biri olarak kabul etti. Bir süre sonra Ptolemi de krallığını ilan etti.

rinde hiyeratik yaygın olarak kullanıldı. Bu yazıda işaretlerin çizimleri, daha basit simgelere dönüştürülmüş, sanki karakterleştirilmişti. Bir süre sonra demotik (halkın yazısı) denen daha da kolay bir yazı türü ortaya çıktı. Binlerce yıl içinde yazıdaki değişimlere karşın tapınaklarda hep hiyeroglif yazısı kullanıldı ve bu yazma sistemi hiyeratik ve demotikle birlikte varlığını korudu.

Eski Mısır, sınırlarının en geniş olduğu, en güçlü dönemini MÖ 1539-1075 yılları arasındaki Yeni Krallık döneminde yaşadı. Sonra zayıflamaya başladı. MÖ 525'te Persler Mısır'ı işgal etti. Bundan yaklaşık iki yüz yıl sonra da MÖ 332'de Büyük İskender, Makedon ve Yunan askerlerden oluşan ordusuyla geldi. İskender'in MÖ 323'te ölümünden sonra büyük imparatorluk, onun generalleri arasında paylaşıldı. Mısır, İskender'in çocukluk arkadaşı ve en güvendiği generali olan Ptolemi'nin payına düştü. Ptolemi bir süre sonra firavun oldu. Mısır'ın son büyük hanedanlarından 32. Hanedan'ın isim standardını benimsedi. Böylece onun soyundan gelen bütün erkekler Ptolemi ve bütün kadınlar da Kleopatra olarak adlandırıldı.

Üç yüz yıllık Ptolemi Hanedanı döneminde Mısır'da hem Eski Yunanca hem de Eski Mısır dili konuşuluyordu. Yazı olarak da halkın kullandığı sistem demotikti. Rahipler hiyeroglif yazısını ve yöneticiler de Eski Yunanca'yı kullanıyordu. Ne var ki bir süre sonra (MÖ 30) Mısır Romalıların eline geçti. Bundan sonra Mısır'da yazı olarak yalnızca Latince kullanılmaya başlandı. Çok ender olarak da Yunanca kullanılıyordu. Yaklaşık yüz yıl gibi kısa bir sürede hiyeroglif yazısı da demotik de unutuldu. Onları okuyup yazabilen kimse kalmadı.

Öyle ki bir süre sonra Romalılar o işaretlerin bir yazı olduğunu bile unuttu.

Tıpkı Pers ve Makedon imparatorlukları gibi bir süre sonra Roma da çöktü. Eşsiz ve engin Mısır kültürüne ilişkin geriye çok az şey kaldı. Bunlardan biri de Avrupa'daki Mısır ilgisiydi. Avrupalılar Mısır'ın antik bilgeliğin ülkesi olduğunu düşünüyorlardı. Bu bilgelik de kuşkusuz gizemli hiyeroglif yazılarında saklıydı.

Hiyeroglifleri, bu gizemli şekilleri, çözmek isteyen birileri hep çıkar ama hep de başarısız olurdu. Örneğin 1633'te yabancı dillere meraklı ve bilimle de ilgilenen Athanasius Kircher adlı bir Cizvit papazı, hiyeroglifleri çözmeye çalıştı. Mısır'da konuşulan Kıpti dilinin dilbilgisi üzerine de çalışan Kircher, hiyeroglif işaretlerin birer fonetik simge olduğu düşüncesiyle yola çıkmıştı. Ne yazık ki yüzlerce simge arasından yalnızca tek bir simgeyi doğru olarak bulabildi. Hiyeroglifleri çözmeye çalışmaları 17 ve 18. yüzyıllarda çok az yol aldı. Zamanla onlara ilişkin çok değişik düşünceler üretildi, söylentiler çıkarıldı. Bazı bilim insanları hiyerogliflerin bütün dillerin kaynağı olduğunu bile düşünürken bazıları da onları hiçbir anlamı olmayan işaretler dizisi olarak görüyordu.

Napolyon Mısır'da

Mısır antik çağdan beri doğuya açılan önemli bir kara yoluydu. Onu elde tutmanın getireceği, başta ticari açıdan olmak üzere, birçok üstünlük vardı. Bu nedenle tarih boyunca bölgedeki bütün büyük imparatorluklar ve devletler onu ele geçirmeye çalışmıştı. Napolyon Bonaparte komutasındaki Fransız kuvvetleri de 1798'de Mısır'a saldırdı. Kısa bir

sürede Mısır'ın yönetimi Fransızlara geçti. Napolyon'un amacı hem İngilizlerin Hindistanla olan ilişkisini kesmek hem de Kuzey Afrika'da kalıcı bir üs kurmaktı. Napoleon, Mısır'ın tarihini, coğrafyasını ve ekonomisini araştırıp öğrenmek için 167 bilim insanı, teknisyen, matematikçi ve ressamı da beraberinde Mısır'a getirmişti. Fransızlar Mısır'da çok değil, üç yıl kadar kaldı; ama kaldıkları süre boyunca Mısır kültürüne yönelik çok değerli bilimsel araştırmalar yaptılar. Araştırmacıların incelediği hemen her şey, gizemli simgelerden oluşan hiyeroglif yazısıyla kaplıydı. Kısa sürede anlaşıldı ki Eski Mısır kültürünü anlamının anahtarı, bu garip yazıydı.

Fransızlar Kahire'de Mısır Enstitüsü'nü kurdular. Eski Mısır kültüründen kalan yapıtların büyük bir bölümünü burada topladılar. Yaklaşık üç yıl süren araştırmaların sonucunda 'Mısır'ın Betimlemesi' adlı dev bir yapıt ortaya çıktı ve 1809'dan 1828'e kadar 19 cilt halinde Fransa'da yayımlandı. Bu yapıt Mısır'ın antik eserlerine karşı büyük bir ilgi ve hayranlık uyanmasına yol açtı. Araştırmacı, gezgin, antikacı ve define avcısı binlerce Avrupalı Mısır'ın zenginliklerini aramak için bu sıcak ve gizemli ülkeye aktı.

Koyu Mavi-Gri Bir Taş

Bilim insanları hiyeroglif bilmecesi üzerinde yıllarca çabalayıp hiçbir sonuca ulaşamadılar; ta ki 1800'lü yılların başlarına kadar. Napolyon'un askerleri Mısır'ın kontrolünü hala tümüyle ele geçirememişti. Bunun için büyük çaba

Rosetta Taşı, Avrupalıların Rosetta dediği Reşit kasabasında 1799'da gün yüzüne çıkarıldı.

harcıyorlardı. Konularını güçlendirmek için İskenderiye'nin 56 km kuzeydoğusundaki liman kenti Reşit'teki (Rosetta) Saint Julien Kalesi genişletilmesi kararlaştırıldı. Yapılacak inşaat için bir grup asker o bölgenin temizlenmesiyle görevlendirildi. Bu temizleme çalışmaları sırasında ordu mühendisi yüzbaşı Pierre-François Bouchard, 1799'da Temmuz'un ortalarında üzerinde uzunca bir metin olan bir taş buldu. Boyutları 114 cm x 72 cm x 28 cm olan koyu mavi-gri, bazalt taşın ağırlığı 760 kg'dı.

Yaklaşık bir masa üstü büyüklüğündeki taş hemen bilim insanlarınca incelenmek üzere Kahire'deki Enstitü'ye gönderildi. Taş bilim insanları arasında büyük bir heyecan yarattı. Onun, yüzlerce yıldır, bütün uğraşlara karşın bir türlü çözülemeyen Mısır hiyerogliflerinin anlaşılmasında anahtar bir rol oynayabileceği fark edilmişti. Gerçekten de öyle oldu. MÖ 196'dan kalma taşın üzerinde aslında bir değil üç metin vardı. Taşı özel yapan şey de bu üç metnin, iki dilde ve üç farklı yazıyla yazılmış aynı metin olmasıydı. Üstteki 14 satırlık metin hiyeroglifle, ortadaki 44 satırlık metin demotikle ve alttaki 54 satırlık metin de Eski Yunanca yazılmıştı. İki Mısır yazısını da yaklaşık 1500 yıldır okuyabilen kimse yoktu ama Eski Yunanca bilinen bir yazıydı. Enstitü'deki bilim insanları alttaki metnin çevirisini hemen yaptılar.

Eski Yunanca metnin çevirisi 1600-1700 sözcük dolayında ve 20 paragraf tuttu (Aslında sağdan kırık olan taşın üzerindeki metin tam olarak çevrilemedi; ama çevrildiği kadarıyla içeriği ortaya çıktı). Bulunduğu yerin adıyla, Rosetta Taşı olarak anılmaya başlanan taş, gerçekte o dönemin rahiplerine, çok es-

kiden beri geleneksel olarak tanınan vergi ayrıcalıklarının yinelenmesini gösteren ve bu ayrıcalıklara karşılık firavuna övgüler düzen bir belgeydi. Yazıları Memfis tapınağının başrahibi yazdırmıştı. Beşinci Ptolemi'nin (MÖ 205-180) hükümdarlığının dokuzuncu yılında, firavunun bağlılıklarını özetliyor, onun yaptığı güzel işlerin listesini sunuyor ve ona övgüler düzüyordu. Yazılar taşın üzerine özellikle üç değişik yazıyla yazılmıştı: Rahiplerin tarzında (hiyeroglifle), günlük işlerde kullanılan yazıyla (demotikle) ve yönetimin resmi diliyle (Eski Yunanca).

Fransız bilim insanları Taş'ın üzerindeki incelemelerini Mısır'da değil de Fransa'da sürdürmeye karar verdi. Fransızların Kuzey Afrika'daki geleceği pek parlak görünmüyordu. Napolyon

İngiliz fizikçi Thomas Young (1773-1829) asıl olarak ışığın dalga yapısı ve görme duyusu üzerine çalışmalarıyla bilinir. Ne var ki o, mekanikten müziğe, tıptan dilbilime kadar bilimin birçok dalıyla ilgilenmiş ve her birine çok önemli katkıları olmuş, çok yönlü bir dahidir. Bir dönem Mısır bilimiyle de çok ilgilenmiştir. Rosetta Taşı'nın üzerindeki demotik metni çözen de odur.

Paris'e dönmüştü. 1801'de Fransızlar geri çekilmeye başladılar. Osmanlı ve İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesi yüzünden Rosetta Taşı da Mart 1801'de, Kahire'den İskenderiye'ye getirildi. Fransızların Mısır'daki durumu hızla kötüleşti. Temmuzda Kahire'deki ve Ağustosta'da İskenderiye'deki Fransız askerleri teslim oldu. Fransız bilim insanları yanlarına yalnızca özel eşyalarını ve bazı bitki ve hayvan örneklerini alarak Mısır'ı terk ettiler. Rosetta Taşı da bu sırada İngilizlerin eline geçti ve Şubat 1802'de İngiltere'ye getirildi.

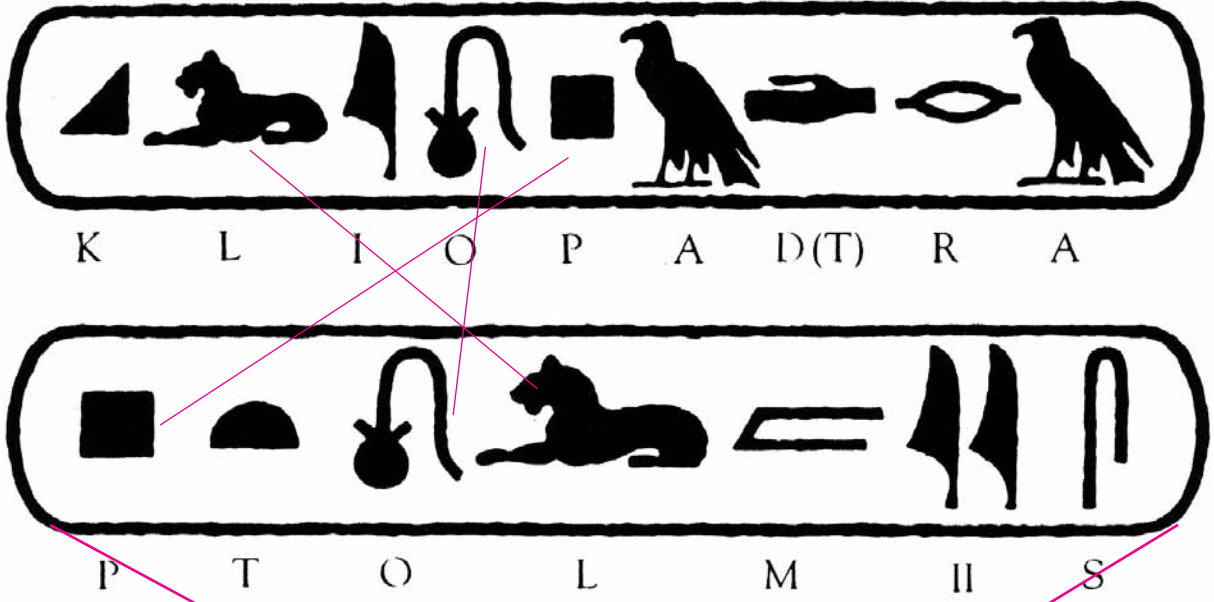
Gizem Çözülüyor: Young ve Champollion

Rosetta Taşı'nın bulunmasıyla birlikte 1800'lü yılların başında Eski Mısır diline olan ilgiye büyük bir artış oldu. Çok sayıda dilbilimci ve arkeolog umutla bu dilin şifresini çözmeye çalışıyordu. Çünkü ellerinde Rosetta Taşı gibi bir anahtar vardı. Bilim insanları onun sayesinde hem demotiğin hem de hiyeroglif yazısının sırrını artık kolayca çözebileceklerini düşünüyorlardı. Ama biraz yanıldılar. Elleri böyle bir anahtar olmasına karşın onu kullanmasını bilecek dehalara gerek vardı. Böyle dehalar da yok değildi aslında; ama biri İngiltere'de ötekiyse Fransa'daydı.

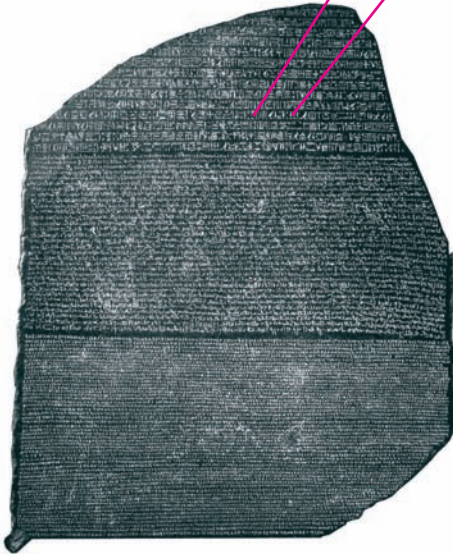
Taş İngiltere'deydi; buna karşılık Fransızlarda da Taş'ın üzerindeki yazı-

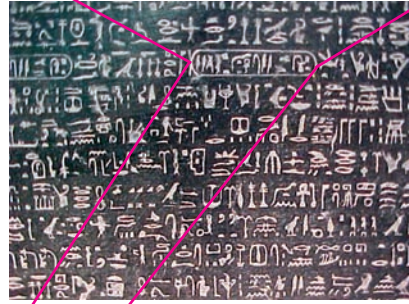
Jean-Francois Champollion (1790-1832) daha lisedeyken Mısır'da konuşulan kıpti dilinin gerçekte Eski Mısırlıların konuştuğu dil olduğunu ileri süren bir makale yazmıştı. Kısa yaşamı boyunca birçok önemli başarıları olmuştur. Bunlar arasında Rosetta Taşı'nın üzerindeki metni çözmesi ve böylece hiyeroglif yazısını deşifre etmesiyle tanınır. O yazının okunmasıyla birlikte Mısır arkeolojisi başlamıştır.

ların kopyaları bulunuyordu. Yazıların çözülmesi çalışmaları her iki ülkede de sürüyordu. İngiltere’de bu konuda en büyük çabayı büyük bilim insanı Thomas Young harcadı ve bunun karşılığını da aldı. Young Taş’ın üzerindeki iki gizemli yazıdan birini, demotiği, 1814’te tümüyle çözdü. Sonra da hieroglif metin üzerinde çalışmaya başladı. Demotik ve hieroglif işaretler arasındaki bazı benzerlikleri saptadı. Sonra her demotik simgeye karşılık bir hieroglif simge olduğunu fark etti. Gerçekten demotik simgeler hieroglif simgelerinin basitleştirilmiş haliydi. Bu çok önemli bir ilerlemeydi. Belli ki demotik yazı hieroglif yazının daha basit bir biçimiydi. Ayrıca Young metinlerde Mısır dilinden olmayan adları oluşturan işaretlerin fonetik özelliği olması gerektiğini de keşfetti.

Rosetta Taşı’ndaki hieroglif metnin çeşitli yerlerinde aynı kartuştan (bazı hieroglif işaretleri kuşatan elips şek-

linde çizim) altı tane vardı. Young, bu kartuşun içinde Ptolemi yazdığını anladı. Başka yazıtlardaki kartuşlarda da kraliyet ailesinden bazı kişilerin adları olması gerektiğini öngördü. Yazılarda kullanılan kuş ve hayvan şekillerinin baktığı yönün, yazının okunması gereken yön olduğunu da buldu. Ne var ki bütün çabasına rağmen Young, yalnızca altı hieroglifin ses karşılığını bulabildi. Dilbilgisinin temelini oluşturacak bir yapıyı ortaya çıkaramadı.

Hierogliflerin gizemini çözen kişi Fransız dilbilimci Jean-Francois Champollion oldu. 1790’da Pirenelerdeki Figeac kasabasında doğan Champollion’un ağabeyi bir arkeologdu. Onun etkisiyle Champollion’da zamanla doğu dillerine karşı bir tutku gelişti. Küçük kardeşinin dile karşı yeteneğini fark eden ağabey de onu elinden geldiğince iyi yetiştirmeye çalıştı. Champollion 11 yaşındayken bir akşam ağabeyi onu ünlü Fransız matematikçi Joseph Fourier’ın evine götürdü. Napolyon’un bü-

yük seferinde Mısır’a giden Fourier, o gece hep Mısır’a ilişkin konuştu, Rosetta Taşı’nı ve üzerindeki gizemli yazıları anlattı. Kimsenin o yazıları daha çözemediğini söyledi. Küçük Champollion bunlardan çok etkilendi ve heyecanlandı. Fourier, taşın üzerindeki yazıların bir kopyasını ona da gösterdi. Bu etkileyici buluşmadan coşkuyla ayrılan Champollion hieroglifleri çözen kişi olmayı kafasına koymuştu. Bunun için de öncelikle doğu dillerini iyi bilmesi gerektiğinin farkındaydı. Champollion 16 yaşındayken Latince ve Yunanca’nın yanı sıra, altı doğu dilini bi-

Firavun Tutmos’un adının yazılı olduğu kartuş.

Londra'daki British Museum'da sergilenen Mısır koleksiyonunun en değerli eserlerinden biri olan Rosetta Taşı, müzeye 1802'de Kral III. George tarafından bağışlanmıştır.

liyordu. Lisedekeyken o dönemde Mısır'da konuşulan Kıpti dilinin aslında Eski Mısırlıların konuştuğu dil olduğunu ileri süren bir makale yazdı. Üniversite eğitimi sırasında doğu dilleri üzerine çalıştı; artık on kadar doğu dilini biliyordu. Uzmanlık alanı da Mısır'dı. 19 yaşında Grenoble Üniversitesi'nde akademisyen olarak çalışmaya başladı.

Birçok dilbilimci gibi Champollion da önceleri hiyerogliflerin tümüyle simgesel olduğunu düşündü. 1822'de bu düşüncesini değiştirdi ve en azından bazı işaretlerin fonetik özellik taşıyabileceğini düşünmeye başladı. Öncelikle Ptolemi ve Kleopatra gibi aslında Mısırlı olmayan soyluların adlarının karşılığını bulmaya girişti. Eski Yunanca ile hiyeroglifler arasındaki ilişkiyi Rosetta Taşı'ndaki Ptolemi sözcüğünden yola çıkarak ortaya koydu. Ama bunu kanıtlamak için Rosetta Taşı'ndaki adlardan daha çok ada gereksinimi vardı. Bu konuda bir arkadaşının Mısır'dan gönderdiği bir çizim çok işine yaradı. Bu çizimde de tıpkı Rosetta Taşı'nda olduğu gibi hem Eski Yunanca hem de hiyeroglif yazısıyla yazılmış bir metin bulunuyordu.

Champollion Eski Yunanca'nın yanı sıra birlikte Kıpti dilini de okuyabiliyordu (hatta zaman zaman notlarını bu dille tutuyordu). Bu dil gerçekte Eski Mısır dilinin o döneme değin gelen bir uzantısıydı. İki dilde birçok ortak sözcük ve ses vardı. Champollion önce de-

motik şekillerin Kıpti dilindeki olası karşılıklarına baktı. O dilde onların nasıl kullanıldığını, ne anlama geldiğini bulmaya çalıştı. Ardından demotik işaretlerin hiyeroglif karşılıklarını buldu. Bir süre sonra hiyeroglif işaretlerin bazılarının harflere, bazılarının hecelere ve bazılarının da sözcüklere karşılık geldiğini anladı.

1822'nin sonlarına doğru Champollion seksenden çok adı çözmüş ve yüzden çok hiyeroglif işaretin de anlamını bulmuştu. Kıpti dilinden yararlanarak bir hiyeroglif sözlüğü oluşturdu ve yazıların okunma kurallarını çıkarıyordu. Bunları 1824'te yayımladığı bir kitapta topladı. Kitabında hiyeroglif yazısını anlamamanın anahtarının "yazının bir metinde, bir cümlede hatta bir sözcükte hem simgesel hem de fonetik özellikler taşıması" olduğunu açıkladı.

Bu başarısı Champollion'u bir anda ünlü biri yaptı. Fransa Kralı 18. Louis'ün huzuruna kabul edildi ve Louvre Müzesi'nde Mısır Bölümü'nün başına getirildi. Eski Mısır'dan kalan yazıların çözülmesiyle birlikte Eski Mısır bilimi doğdu ve binlerce yıllık gizemli bir kültür açığa kavuştu. Bilim insanlarının işi artık eldeki bütün hiyeroglifleri ve demotikleri okuyarak bu eşsiz kültürü anlamak ve tanıtmaktı.

Taşın Serüveni

Rosetta Taşı, 1802'den bu yana keşintisiz olarak Londra'daki British Mu-

seum'da sergileniyor. Yalnız iki kez müzeden çıkarılmış. Bunlardan ilki I. Dünya Savaşı sırasında olmuş. 1917'nin sonlarına doğru Londra'nın ağır bombardıman altında olması nedeniyle taşınabilir öteki eserlerle birlikte güvenli bir yere götürülmüş. İki yıl boyunca Holborn metro istasyonunda yerin 15 m altında kalmış.

Taş'ın müze dışına ikinci çıkarılışının anlamlı bir nedeni var. Ekim 1972'de hiyerogliflerin çözülmesinin 150. yılı nedeniyle bir ay boyunca Paris'teki ünlü Louvre Müzesi'nde sergilenmek amacıyla Fransa'ya gönderilmiş. Mısır kültürünün anlaşılmasında anahtar rol oynayan eşsiz Rosetta Taşı hala Londra'da, British Museum'da ve ziyaretçilerini bekliyor. Ne var ki bazı bilim insanlarına göre taşıdığı metnin içeriği nedeniyle Rosetta Taşı tek olmaz; onun birçok kopyasının henüz ortaya çıkarılmamış başka tapınaklarda bulunması gerekiyor.

Çağlar Sunay

Kaynaklar
The Cambridge Illustrated History of Archaeology, Cambridge University Press, 1999
Gods, Graves & Scholars: The Story of Archaeology, Ceram, C.W., Vintage Press, 1986
http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/aes/t/the_rosetta_stone.aspx
http://en.wikipedia.org/wiki/Rosetta_Stone
<http://www.mnsu.edu/emuseum/prehistory/egypt/hieroglyphics/rosettaStone.html>
http://www.mnsu.edu/emuseum/information/biography/abcede/champollion_jean-francois.html
<http://www.unmuseum.org/rosetta1.htm>
http://en.wikipedia.org/wiki/Egyptian_hieroglyphs
<http://www.clemart.com/archive/pharaoh/glyphs.html>